

วาทกรรมประชารัฐในบริบททางการเมืองของประเทศไทย

อมรฉัตร กำภู ณ อยุธยา¹ และมนฤตย์พล อูรบุญนวลชาติ²

ได้รับบทความ: 9 กรกฎาคม 2562

แก้ไขบทความแล้วเสร็จ: 23 กรกฎาคม 2562

ตอบรับตีพิมพ์: 26 กรกฎาคม 2562

เผยแพร่: 21 มกราคม 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการผลิตสร้างความหมายของคำว่า “ประชารัฐ” ในฐานะวาทกรรมทางการเมืองในสมัยรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตลอดจนอิทธิพลทางการเมืองของวาทกรรมประชารัฐ ที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการศึกษาผ่านเอกสารราชการ สื่อโทรทัศน์ที่รัฐใช้สื่อสารกับประชาชน และบทความต่าง ๆ สรุปผลในเชิงวิเคราะห์และพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ผลิตสร้างความหมายของประชารัฐอย่างกว้างขวาง สรุปความได้ว่า เป็นความร่วมมือระหว่างทุกภาคส่วน ความสามัคคีไม่แตกแยก ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ซึ่งพ้องกับอุดมการณ์ธรรมาภิบาล นอกจากนี้ยังผูกคำว่าประชารัฐเข้ากับชุดคำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ พิจารณาได้ว่าเป็นความพยายามที่จะยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นการสื่อให้สังคมตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะที่ผ่านมาสถาบันได้ถูกดึงเข้ามาอยู่ท่ามกลางความขัดแย้ง อย่างไรก็ตามการที่รัฐบาลได้นำคำว่า “ประชารัฐ” ไปผูกติดกับโครงการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงการที่มีลักษณะเป็นประชานิยม โครงการหลวง โครงการที่ดำเนินการมาตั้งแต่รัฐบาลก่อน ๆ ทำให้ความหมายและอุดมการณ์ของวาทกรรมประชารัฐนั้นไม่ชัดเจน เสมือนการสร้างความรู้เพื่อประโยชน์ทางการเมืองเพราะการปรากฏตัวขึ้นของคำว่า “ประชารัฐ”

¹ นักทรัพยากรบุคคล ชำนาญการพิเศษ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

ผู้อำนวยการประสานงาน

อีเมล: amornchatk@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร., ผู้ทรงคุณวุฒิประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อีเมล: fsocmpu@ku.ac.th

ในรัฐบาลชุดนี้มาพร้อมกับกลุ่มการเมืองที่ประกาศว่าจะสนับสนุนการดำรงตำแหน่งอีกสมัยของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา และต่อมาได้กลายเป็นพรรคพลังประชาชนรุ่นใหม่ที่สุดในที่สุด

คำสำคัญ: ประชาธิปไตย/ วาทกรรม/ ยุทธศาสตร์ทางการเมือง

PRACHARAT DISCOURSE IN THAILAND POLITICAL CONTEXT

Amornchat Kambhu Na Atudhya¹ and Manitpol Urabunnualchat²

Received: July 9, 2019

Revised: July 23, 2019

Accepted: July 26, 2019

Available Online: January 21, 2020

ABSTRACT

The purposes of this research are to study the meaning of “Pracharat” as the political discourse during the government period of General Prayut Chan-o-cha, including the political influence of “Pracharat” caused the change to political ideal of General Prayut Chan-o-cha era. This research were gathered data from the potential research through the study of government documents, television broadcast which government used to communicate with people and journal analysis papers.

From the research, General Prayut Chan-o-cha widens meaning of “Pracahrat” to the cooperation of every unit, the important of unite. Moreover, they tied “Pracharat” to groups of word that related to the Royal Institution. This can be considered as to be loyal and respect the Royal Institution. It can be said that this tie caused disagreement from the past decades. However, the government also tied “Pracharat” to many projects either populism projects, royal projects or previous government’s projects which make the purpose of using the word of civil state unclear. It is likely to build the consciousness about political advantage of the politic group that support the government because the

---

¹ Human Resource Officer, Senior Professional Level, Office of the Permanent Secretary for Interior
Corresponding author
E-mail: amornchatk@gmail.com

² Associate Professor Ph.D., Advisory of Department of Political science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University
E-mail: fsocmpu@ku.ac.th

occurrence of “Pracharat” in this government came with politic group that later formed to be the Pra Cha Rat party.

KEYWORDS: Pracharat/ Discourse/ Political Ideology

บทนำ

เพลงชาติเป็นเพลงที่เราได้ยินอยู่ทุกวันอย่างน้อยวันละสองครั้ง และเรายังต้องยืนทำความเคารพต่อเพลงชาติอันแสดงถึงความสูงส่งศักดิ์สิทธิ์ของเพลงนี้ แต่เราเคยตั้งคำถามถึงคำศัพท์โดยเฉพาะคำศัพท์ทางการเมืองที่สอดแทรกในเพลงชาติหรือไม่ว่ามันมีความหมายว่าอะไร ส่งอิทธิพลต่อความคิดของเราอย่างไร หรือเราได้ยินเพลงชาติบ่อยจนเกิดความเคยชินจนไม่ได้มีความสนใจต่อความหมายหรืออุดมการณ์ที่แอบแฝงอยู่ นับแต่รัฐธรรมนูญฉบับที่ 6 เมื่อ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2482 (ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, 2527, หน้า 308) กำหนดเนื้อร้องและทำนองเพลงชาติ โดยมีคำว่า “ประชารัฐ” ที่อยู่ในท่อนที่สองของเพลงชาติซึ่งไม่ได้รับความสนใจในการศึกษาวิเคราะห์ และไม่มีผู้ตั้งคำถามต่อความหมายของประชารัฐแต่อย่างใด

โดยในส่วนของนิยามความหมายนั้น ศ.ดร.ประเสริฐ ณ นคร ราชบัณฑิต ได้สรุปความหมายไว้ว่า ประชารัฐ หมายถึง “ประเทศของประชาชนชาวไทย (หรือ to form the country of the Thai people) และแผ่นดินนี้ทุกส่วนเป็นของประชาชนชาวไทย” (ประเสริฐ ณ นคร, 2548) นอกจากความหมายในลักษณะดังกล่าวแล้วนั้น คำว่า “ประชารัฐ” ยังถูกนำไปนิยามความหมายไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) โดยระบุไว้ในส่วน ที่ 7 เรื่องการพัฒนาประชารัฐ ซึ่งสามารถสรุปความได้ว่า ประชารัฐคือการที่ภาครัฐและภาคประชาชนมีความเข้าใจที่ดี มีความรับผิดชอบและมีความเอื้ออาทรต่อกัน ต่อจากนั้นคำว่าประชารัฐก็ไม่ได้ได้รับความสนใจหรือถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นใด ๆ ในสังคม จนกระทั่งเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2558 คำว่าประชารัฐถูกยกขึ้นมาเป็นวาระแห่งชาติ ผ่านสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่กล่าวไว้ในเวทีจุดประกาย “สานพลังประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานราก” ที่ศูนย์ประชุม อิมแพค เมืองทองธานี โดยพลเอกประยุทธ์ได้กล่าวว่า “ที่มาของประชารัฐ คือการแก้ข้อผิดพลาดในอดีต ถ้า “ประชานิยม” คือ ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยเคมี ที่ไม่บำรุงดิน ทั้งสารพิษตกค้าง และมีราคาแพงแล้ว “ประชารัฐ” คือ ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักปุ๋ยชีวภาพ ที่ปรับโครงสร้างดินเพิ่มธาตุอาหารในดินรักษาสมดุลทางธรรมชาติ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ถ้า “ประชานิยม” คือ การแก้ปัญหาที่ฉาบฉวยเพราะชวานายยังคงทำนาบนผืนดินของนายทุนแต่นายทุนกลับ “ทำนาบนหลังคน” แล้ว “ประชารัฐ” คือ การแก้ปัญหาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (จากใจนายกรัฐมนตรี, 2559, หน้า 2)

จากคำกล่าวของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา สามารถสรุปเบื้องต้นได้ว่า ประชาธิปไตย คือ นโยบายที่ตรงข้ามกับนโยบายประชานิยม เป็นการแก้ปัญหาที่ยั่งยืนและอยู่บนพื้นฐานแนวคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในขณะที่ความหมายตามบริบทของเพลงชาติตามที่ ศ.ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้ให้ไว้ นั่นคือ ประเทศไทยเป็นของคนไทย ในขณะที่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 กลับให้ความหมายว่าเป็นความสัมพันธ์อันดีระหว่างภาครัฐและประชาชน ผ่านการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ยังเป็นที่น่าแปลกใจเพราะ “ประชาธิปไตย” ที่ถือกำเนิดในยุคจอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยมีความหมายหนึ่งเพื่อรับใช้อุดมการณ์หนึ่งและต่อมาก็ได้เจียบหายไปไม่ได้ถูกกล่าวถึงอีกจนกระทั่งพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้หยิบยกขึ้นมาปิดฝุ่นใหม่ เปลี่ยนความหมายใหม่ เพื่อรับใช้อีกอุดมการณ์หนึ่งซึ่งกลับหัวกลับหางกันอย่างสิ้นเชิงกับความหมายดั้งเดิมของมัน ดังนั้นคำว่า “ประชาธิปไตย” จึงไม่น่าจะต่างจากวาทกรรมที่มีความหมายเคลื่อนไหวไปมาเพื่อรองรับการมีอำนาจ (Hegemony) ของผู้นำทางการเมืองในแต่ละยุคสมัย ดังนั้น การศึกษาเรื่อง วาทกรรมทางการเมืองของ “ประชาธิปไตย” จึงมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการผลิตสร้างความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ในฐานะวาทกรรมทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางการเมืองของวาทกรรม “ประชาธิปไตย” ที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้จะทำการแบ่งหัวข้อต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา กล่าวคือ

1. ในส่วนที่เกี่ยวกับความหมายของ “ประชาธิปไตย” จะกล่าวถึง การถือกำเนิดขึ้นของคำว่าประชาธิปไตย จากนโยบายชาตินิยมในยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม และความหมายของ “ประชาธิปไตย” ในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา
2. สำหรับการศึกษาในส่วนที่มอง “ประชาธิปไตย” เป็นวาทกรรมทางการเมืองจะกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ทฤษฎีว่าด้วยวาทกรรมและภาคปฏิบัติการของวาทกรรม

และการเคลื่อนไหวของความหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม และการต่อต้านอุดมการณ์ชาตินิยมในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ผ่านการวิเคราะห์วาทกรรม การใช้คำว่า “ประชารัฐ” กับนโยบายต่าง ๆ และการเชื่อมโยงกับอุดมการณ์ทางการเมืองของ รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

3. แบ่งช่วงระยะเวลาการศึกษาเป็นสองช่วง การศึกษาที่มาของคำว่าประชารัฐในสมัยการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรกของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ศึกษาการใช้วาทกรรมประชารัฐของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2558 ถึงตุลาคม พ.ศ. 2560

4. ปัญหาและอุปสรรคในการศึกษา จากข้อจำกัดด้านระยะเวลาจึงไม่ได้ใช้เอกสารทางประวัติศาสตร์ชั้นต้น แต่ก็ได้ทำการอ้างอิงถึงจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมมุติฐานการวิจัย

“ประชารัฐ” เป็นกลไกทางวาทกรรม ที่ถูกผู้มีอำนาจนำไปใช้เพื่อส่งเสริมตอกย้ำ ร่องรับความชอบธรรมของอุดมการณ์ทางการเมืองที่ตนเองต้องการสถาปนาในสังคมไทย นับตั้งแต่ถูกใช้เพื่อสถาปนาชาตินิยมแนวเชื้อชาตินิยมเพื่อต่อต้านแนวคิดกษัตริย์นิยม และต่อมาถูกดัดแปลงให้เข้ากับวาทกรรมการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) และในปัจจุบันถูกนำมาใช้เพื่อต่อต้านวาทกรรมประชานิยมและเสริมความเข้มแข็งให้กับการปกครองแบบราชาชาตินิยม หรือสามารถกล่าวได้ว่า “ประชารัฐ” เป็นคำที่ผู้มีอำนาจนำไปกล่าวอ้างเพื่อรองรับกิจกรรมทุกอย่างที่เขาต้องการ

วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยเรื่องวาทกรรมประชารัฐในบริบททางการเมืองของประเทศไทยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ความหมายของ “ประชารัฐ” และ อุดมการณ์ที่คำว่า “ประชารัฐ” นั้นรับใช้ผ่านเครื่องมือต่าง ๆ ที่รัฐพยายามสื่อสารต่อสังคม โดยจำแนกระยะเวลาในการศึกษาเป็นสองช่วงระยะเวลา ได้แก่

1. ช่วงเวลาที่จอมพล ป.พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในสมัยแรก
2. ช่วงเวลานับแต่การขึ้นมามีอำนาจของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จนถึง การเลือกตั้งเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2562

นอกจากนั้น จะทำการวิเคราะห์บริบท โดยการวิเคราะห์คำศัพท์ที่อยู่ในกลุ่มความหมายหรืออยู่ในอุดมการณ์เดียวกัน ผ่านคำปราศรัยของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในรายการคืนความสุขให้ประชาชน ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อรายการเป็น ศาสตร์พระราชา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ เพื่อหาคำหรือกลุ่มคำศัพท์ที่มีความหมาย พ้องกับแนวคิดประชารัฐในแต่ละยุคสมัย เพราะกลุ่มคำเหล่านี้จะสะท้อนความหมายของ “คำเปิด” (Contested Concepts) ได้ดีกว่าตัวของมันเองผ่านกระบวนการสร้างความหมาย (Process of Signification) เพราะการให้ความหมายแก่คำศัพท์ทางการเมืองก็คือการเมืองแบบหนึ่ง เพราะเป็นการพยายามควบคุม ปิดกั้น เบี่ยงเบน ความหมายอื่น ๆ ไว้ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545, หน้า 73) ตลอดจนวิเคราะห์ เหตุการณ์ที่อยู่เบื้องหลังการถือกำเนิดขึ้นของ “ประชารัฐ” ในห้วงเวลาต่าง ๆ ผ่าน การวิเคราะห์วาทกรรม ซึ่งหมายถึง การพยายามศึกษาและสืบค้นถึงกระบวนการ ขั้นตอน ลำดับเหตุการณ์และรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ในการสร้างเอกลักษณ์ และความหมายให้กับ “ประชารัฐ” ในรูปของวาทกรรม และภาคปฏิบัติการของวาทกรรม ว่าด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประชารัฐในช่วงเวลาที่แตกต่างกันอย่างไร มีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับบุคคล สถาบัน สถานที่ เหตุการณ์ อุดมการณ์อะไรบ้าง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างของวาทกรรมประชารัฐ หรือเรียกได้ว่าเป็นการศึกษาวงศาวทยา ของประชารัฐ

วงศาวทยาเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ตามแนวทางของ Michel Foucault โดยเขาเห็นว่ามนุษย์เรานั้นไม่ได้เป็นองค์ประธานที่จะดำเนินการโดยเสรี หากแต่เราถูก ครอบงำด้วยวาทกรรมต่างๆ ที่บ่งการโครงสร้างทางความคิดของมนุษย์ ด้วยความที่ Foucault เป็นนักประวัติศาสตร์ทางความคิด (Historian of Ideas) กระบวนการศึกษา ประวัติศาสตร์ของเขาจึงแตกต่างจากนักประวัติศาสตร์โดยทั่วไป เขาเรียกการศึกษาของเขาว่า วงศาวทยา (Genealogy) ซึ่งเป็นการศึกษาให้เห็นถึงกระบวนการที่วาทกรรม สร้างความรู้ ความคิด ความจริงให้แก่มนุษย์ โดยการขุดคุ้ยขุดความรู้ในแต่ละยุคสมัย เพื่อสร้างคำอธิบายเกี่ยวกับความรู้ ความจริง เพราะในการดำรงอยู่ของสังคมมีการปะทะประสานของวาทกรรมต่าง ๆ และในบางครั้งที่วาทกรรมสามารถประสานกัน

ได้มันก็จะกลายเป็นภาคปฏิบัติทางวาทกรรม ที่จะก่อสร้างความรู้ ความหมาย ความจริงขึ้นมา

ประวัติศาสตร์ตามความคิดของ Foucault นั้น ไม่ได้มีลักษณะที่ต่อเนื่อง ไม่ได้มีวิวัฒนาการแบบเส้นตรง ไม่ได้รับประกันว่าจะวิวัฒนาการไปสู่ความก้าวหน้า และไม่ได้เชื่อว่าจะมีจุดเริ่มต้น เพราะการปรากฏขึ้นของความรู้หรือสิ่งต่าง ๆ อยู่ที่วาทกรรมอำนาจที่อยู่เบื้องหลังมัน การไม่ปรากฏตัวของสิ่งใดไม่ได้หมายความว่ามันไม่ได้มีตัวตน หากแต่มันอาจถูกปิดกั้นจากวาทกรรมอื่น ๆ และเมื่อวาทกรรมนั้นอ่อนแรงหมดอำนาจลง สิ่งที่มีมันกดทับปิดกั้นอยู่ก็สามารถเผยตัวขึ้นมาได้ ซึ่งแตกต่างจากประวัติศาสตร์โดยทั่วไปที่เชื่อว่ามีจุดกำเนิด การศึกษาตามแนวทางวงศาวิทยาจึงหลีกเลี่ยงที่จะใช้คำว่า “กำเนิด” (Origin) แต่จะใช้คำว่า “ปรากฏตัว” หรือ “เผยตัว” (Emergence) แทน การศึกษาวิเคราะห์การเผยตัว จึงหมายถึง การศึกษากระบวนการ ขั้นตอนและคุณลักษณะต่าง ๆ ประกอบกับปัจจัยทางสังคมที่มาปะทะประสานจนผลิตออกมาเป็นสิ่งใหม่ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2534, หน้า 43) หรือกล่าวได้ว่า วงศาวิทยาไม่สนใจการหาจุดกำเนิดแรกเริ่ม แต่สนใจการปะทะประสานของสิ่งต่างที่ทำให้บางสิ่งบางอย่างเผยตัวขึ้นนั่นเอง (ธงชัย วินิจจะกุล, 2534)

ดังนั้นวงศาวิทยาของประชารัฐก็คือการศึกษาคำว่า “ประชารัฐ” ในฐานะที่เป็นวาทกรรม ในช่วงเวลาต่าง ๆ ที่มันเผยตัวขึ้น โดยทำการตรวจสอบความหมายอุดมการณ์ทางการเมืองที่อยู่เบื้องหลังวาทกรรมประชารัฐในแต่ละช่วงเวลา รูปแบบการเผยตัว ทั้งนี้ วิธ้วงศาวิทยาของความรู้นั้นต้องการจะชี้ให้เห็นว่า “ความรู้” และ “ความจริง” เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน การให้คุณค่าผิดชอบชั่วดีต่อความรู้หรือความจริงนั้นขึ้นอยู่กับทัศนะของผู้ตีความ ดังนั้น “ประชารัฐ” ในมุมมองวงศาวิทยาก็ไม่แตกต่างจากความรู้ ความจริง “ประชารัฐ” ไม่ได้มีความหมายที่แน่นอนตายตัวมันเป็นวาทกรรมที่ถูกตีความและถูกใช้ตามแต่ทัศนคติของผู้มีอำนาจในช่วงเวลาต่าง ๆ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่าการผลิตสร้างวาทกรรมประชารัฐในสมัยรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ส่วนใหญ่กระทำผ่านรายการ “คืนความสุขให้คนในชาติ” ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” นอกจากนั้นวาทกรรมประชารัฐยังถูกผลิตสร้างผ่านโครงการของรัฐบาลจำนวนมาก โดยวาทกรรม

ประชารัฐที่ถูกผลิตสร้างผ่านรายการคืนความสุขฯ แสดงออกถึงความหมายที่เกี่ยวกับความเป็นสิ่งตรงข้ามกับความผิดพลาดที่ผ่านมา โดยการเปรียบเทียบ “ประชารัฐ” กับ “ประชานิยม” โดยให้ความหมายของประชารัฐว่าเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับประชานิยม ประชานิยมจะถูกแทนที่ด้วยความชั่วร้าย เช่น ประชานิยมเป็นเสมือนการทำบาบหนหลังคน ส่วนประชารัฐคือการแก้ปัญหาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต่อมาความหมายของประชารัฐได้ขยายครอบคลุม เรื่องความร่วมมือ ความสามัคคี ความเอื้ออาทร การไม่ทิ้งกัน ซึ่งมีความหมายที่สนับสนุนอุดมการณ์ธรรมาภิบาล นอกจากนั้น พลเอกประยุทธ์ยังได้ผูกวาทกรรมประชารัฐเข้ากับ ชุตวาทกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องับอุดมการณ์ราชาชาตินิยม เช่น ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศาสตร์พระราชา

การเชื่อมโยงวาทกรรมประชารัฐเข้ากับอุดมการณ์ทั้งสอง สามารถพิจารณาได้ว่า พลเอกประยุทธ์ต้องการสื่อสารให้สังคมเห็นความสำคัญของความสามัคคี ไม่แตกแยกแบ่งฝักแบ่งฝ่าย เพราะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาสังคมไทยเกิดการแตกแยกจนถึงขนาดเกิดการปะทะกันระหว่าภาคประชาชนด้วยกัน นอกจากนั้นวิกฤตทางการเมืองที่ผ่านมา มีการตั้งสถาบันกษัตริย์เข้ามาเกี่ยวข้อง พลเอกประยุทธ์จึงต้องใช้วาทกรรมประชารัฐที่แสดงถึงความสามัคคีเพื่อให้ประเทศกลับเข้าสู่ความสงบสุขโดยมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางจิตใจของคนไทยอีกครั้ง

ความสับสนของความหมายเกิดขึ้นเมื่อรัฐบาลเริ่มใช้ชื่อ “ประชารัฐ” กับโครงการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงการที่มีลักษณะที่เป็นประชานิยมที่พลเอกประยุทธ์กล่าวโจมตีอยู่บ่อยครั้งเช่น โครงการบ้านเอื้ออาทร ซึ่งเปลี่ยนมาเป็นบ้านประชารัฐ โครงการกองทุนหมู่บ้าน ที่เปลี่ยนมาเป็นโครงการกองทุนประชารัฐ ฯลฯ การผูกวาทกรรมประชารัฐต่อท้ายโครงการดังกล่าวอาจตีความได้ว่าเป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนการรับรู้เพราะคำว่า “ประชานิยม” นั้นจะมีความหมายสื่อถึงการพึ่งพา เช่นคำว่า “เอื้ออาทร” ของโครงการบ้านเอื้ออาทร ที่หมายถึงภาครัฐแสดงความอาทรต่อภาคประชาชนจึงเสนอบ้านราคาถูกให้ การนำวาทกรรมประชารัฐที่นายกรัฐมนตรีได้ให้ความหมายว่า เป็นการเดินไปด้วยกัน ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ไปใส่แทนให้กลายเป็นโครงการบ้านประชารัฐนั้น ย่อมส่งผลถึงการรับรู้ไม่มากก็น้อยถึงความรู้สึกที่เป็นความสัมพันธ์อันดีระหว่างภาครัฐและเอกชนซึ่งไม่ได้หมายถึงผู้ให้กับผู้รับ พยายาม

หลีกเลี่ยงความรู้สึกเกี่ยวกับการพึ่งพิง แต่อย่างไรก็ตามไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่าโครงการเหล่านี้ยังคงเป็นโครงการประชานิยมอยู่นั่นเอง

ในส่วนของศึกษาอิทธิพลทางการเมืองของวาทกรรม “ประชารัฐ” ที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ผลการศึกษาพบว่ารัฐบาลของพลเอกประยุทธ์มีการใช้วาทกรรมประชารัฐกับโครงการจำนวนมาก (ผู้วิจัยเชื่อว่าโครงการที่ใช้ชื่อประชารัฐต่าง ๆ นั้นไม่ได้ถูกตั้งชื่อโดยตัวพลเอกประยุทธ์เสียทั้งหมดหากแต่มาจากบุคลากรต่าง ๆ ในรัฐบาล) สามารถวิเคราะห์ได้ว่า รัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ต้องการที่จะสร้างความรับรู้ถึงผลงานที่ชัดเจนของรัฐบาลชุดนี้ แม้ว่าโครงการต่าง ๆ จะเป็นโครงการที่สืบเนื่องมาจากรัฐบาลก่อน ๆ แต่เมื่อมีการพ่วงชื่อ “ประชารัฐ” เข้าไปย่อมสามารถสร้างความรับรู้ถึงความแตกต่างจากโครงการเดิมไม่มากนักน้อย แม้ว่ามันจะไม่แตกต่างกันเลยก็ตาม เช่นเดียวกับการปรับภาพลักษณ์ (Rebranding) หรือการทำตลาดใหม่ (Remarketing) ของภาคธุรกิจ

การเกิดขึ้นของกลุ่มการเมืองที่พัฒนามาเป็นพรรคพลังประชารัฐในปัจจุบันกับโครงการประชารัฐโครงการแรก (โครงการสานพลังประชารัฐ) และการเริ่มใช้วาทกรรมประชารัฐ ดูเหมือนเป็นสิ่งที่บังเอิญอย่างยิ่ง เพราะผู้ที่เป็นต้นคิดโครงการ “สานพลังประชารัฐ” คือ ดร.สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ และนายแพทย์ ประเวศ วะสี โดยมีจุดเริ่มต้นจาก “มูลนิธิสัมมาชีพ” ในปี พ.ศ. 2552 ซึ่งมีคณะกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิ ได้แก่ นพ.ประเวศ วะสี ประธาน, ดร.สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองประธาน, นายสำราญ ภูอนันตานนท์ รองประธาน, นพ.มงคล ณ สงขลา รองประธาน, นายบุญเกียรติ โชควัฒนา, นายอิสระ ว่องกุศลกิจ, นายสุวิทย์ เมษินทรีย์ กรรมการ ฯลฯ โดยมีนายสนธิรัตน์ สนธิจิรวงศ์ เป็นประธานคณะกรรมการบริหารมูลนิธิ ซึ่งต่อมาบุคคลเหล่านี้ได้เข้าร่วมรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา และประกาศสนับสนุนการดำรงตำแหน่งสมัยที่สองของพลเอกประยุทธ์

ทันทีที่โครงการ “สานพลังประชารัฐ” เกิดขึ้น พลเอกประยุทธ์ก็เริ่มใช้คำว่า “ประชารัฐ” ในรายการคืนความสุขฯ ตลอดจนผลิตสร้างความหมายให้ครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ ที่มีลักษณะเชิงบวก และก็ไม่ใช่ว่าเรื่องแปลกที่รัฐบาลจะพยายามเอาชื่อ “ประชารัฐ” เข้าผูกติดกับทุกโครงการเสมือนการโฆษณาให้แก่พรรคดังกล่าว เป็นที่แน่ชัดว่าแทบทุกสิ่งสามารถถือเป็นส่วนหนึ่งของแผนประชารัฐได้ทั้งหมด (ประจักษ์ ก้องกีรติ และวีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร, 2561, หน้า 30) (แม้กระทั่งสัญลักษณ์

ของพรรคพลังประชารัฐและสัญลักษณ์ของโครงการสานพลังประชารัฐก็เหมือนกัน) การใช้คำว่าประชารัฐที่มากมายทำให้ความหมายและอุดมการณ์ที่พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ทำการประกอบสร้างวาทกรรมประชารัฐเกิดความย้อนแย้ง สับสน การใช้วาทกรรมประชารัฐกับสารพัดโครงการจึงไม่อาจพิจารณาว่าเป็นสิ่งอื่นได้นอกเหนือไปจาก เป็นการสร้างคำติดหูคำใหม่เพื่อสร้างให้นโยบายของตนเองโดดเด่นกว่านโยบายของทักษิณ (ประจักษ์ ก้องกีรติ และวีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร, 2561, หน้า 35) และสร้างความรับรู้เพื่อประโยชน์ในทางการเมือง เสมือนพลเอกประยุทธ์ต้องใช้เวลาทบทวนประชารัฐให้มากที่สุดเพื่อสนับสนุนพรรคพลังประชารัฐ ซึ่งท้ายที่สุดพลเอกประยุทธ์และรัฐบาลจึงถูกวาทกรรมประชารัฐครอบงำจนทำให้เกิดการใช้ที่มากเกินไปจน วาทกรรมประชารัฐสูญเสียความหมาย และอุดมการณ์ไปในที่สุด

นอกจากนั้นยังพบว่า วาทกรรมประชารัฐได้ปรากฏตัวในสามยุคสมัย ซึ่งการเผยตัวในแต่ละครั้งมีความเกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่ออุดมการณ์ทางการเมือง ในการปรากฏขึ้นครั้งแรก โดยเผยตัวอยู่ในท่อนแรกของเพลงชาติ ซึ่งถือเป็นภาคปฏิบัติทางการวาทกรรมเพื่อสนับสนุนอุดมการณ์ชาตินิยมแนวเชื้อชาตินิยมที่เน้นความสำคัญของราษฎร ที่สื่อความหมายได้ว่าประเทศชาติบ้านเมืองนี้เป็นของราษฎรสามัญ เนื้อร้องเพลงชาติดังกล่าวจะถูกนำเสนอผ่านกระบวนการเคารพธงชาติ ซึ่งมีระเบียบวิธีที่ระบุไว้อย่างชัดเจน เป็นพิธีกรรมที่กระทำอย่างสม่ำเสมอวันละสองครั้ง ซึ่งประชาชนจะต้องเข้าสู่พิธีกรรมดังกล่าวอย่างเคร่งครัด ยืนตรงเคารพธงชาติในพิธีกรรมเชิงธงขึ้นสู่ยอดเสา ประกอบกับการร้องและฟังเพลงชาติในขณะเดียวกันนั้น ย่อมหมายถึงการถ่ายทอด ผลิตซ้ำซึ่งความหมายและอุดมการณ์ที่ผู้มีอำนาจต้องการสื่อถึง การไม่ปฏิบัติตามพิธีกรรมย่อมจะถูกลงโทษ ไม่ว่าจะเป็นการถูกปรับหรือถูกเจ้าหน้าที่เข้าตักเตือน

การปรากฏตัวครั้งต่อมาของวาทกรรมประชารัฐเกิดขึ้นหลังจากบ้านเมืองประสบกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองสองครั้ง ตั้งแต่พฤษภาทมิฬ จนถึงวิกฤตต้มยำกุ้ง วิกฤตทั้งสองทำให้ภาคประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายและไม่มีความไว้วางใจต่อภาครัฐ กระแสการปฏิรูปเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง จนเกิดการนำวาทกรรมประชารัฐกลับมาใช้อีกครั้ง เนื่องด้วยคำ ๆ นี้ปรากฏอยู่ในเพลงชาติ ซึ่งเป็นเพลงที่ทุกคนรู้จักคุ้นเคยจึงถูกนำมาใช้อีกครั้งหนึ่ง แต่การปรากฏขึ้นครั้งนี้ เป็นการใช้เพื่อสื่อสารถึงวัตถุประสงค์ในการปฏิรูป วาทกรรมประชารัฐครั้งนี้ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติฉบับที่ 8 ในส่วนที่ 7 เรื่องการพัฒนาประชาธิปไตย โดยระบุว่าเป้าหมายคือการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน ซึ่งกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีนั้นจะกระทำผ่านกลไกต่างๆที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ไม่ว่าจะเป็นความโปร่งใส การมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ มีการตรวจสอบการใช้อำนาจของภาครัฐ กลไกต่าง ๆ นี้มีขึ้นเพื่อปรับปรุงความล้มเหลวของภาครัฐจากวิกฤตการณ์ที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามวาทกรรมประชาธิปไตยในครั้งนั้นได้มีการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางฟุ้งเฟ้อ เพราะมันถูกใช้เพื่อสื่อถึงเป้าประสงค์ (End) ของรัฐบาลแต่ความน่าสนใจอยู่ที่ วาทกรรมประชาธิปไตยถูกนำไปใช้ในการริเริ่มโครงการกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งต่อมาโครงการนี้ก็ถูกโจมตีว่าเป็นโครงการประชานิยมในที่สุด หลังจากนั้นวาทกรรมประชาธิปไตยก็ได้ถูกกล่าวถึงอีกจนกระทั่งในสมัยรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา อันเป็นที่มาของการวิจัยครั้งนี้

อภิปรายผล

จากการศึกษายังพบว่าความหมายของประชาธิปไตยจะถูกตีความเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับวิกฤตการณ์ทางการเมืองอยู่บ่อยครั้ง ความหมายแรกเริ่มที่สื่อให้เห็นได้จากอุดมการณ์ทางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่พยายามลงหลักปักฐานอุดมการณ์ชาตินิยมแนวทางเชื้อชาตินิยม ที่ไม่ให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์หรืออุดมการณ์ฟาสซิสต์ขึ้น ผ่านกระบวนการในการผลิตสร้างความคิดใน 4 ด้าน หรือเรียกว่า “จัดรีสทางความคิด” ซึ่งเป็นพื้นฐานของวาทกรรมในเชิงอุดมการณ์ที่คอยควบคุมการผลิตสร้างและการเขียน อันประกอบด้วย (Van Dijk, 2000, pp. 44-48 อ้างถึงใน สามชาย ศรีสันต์, 2561, หน้า 38) 1) เน้นสิ่งที่ เป็นบวกกับพวกเรา 2) เน้นสิ่งที่ เป็นลบของพวกเรา 3) ไม่เน้นสิ่งที่ เป็นลบของพวกเรา 4) เน้นสิ่งที่ เป็นลบของพวกเรา เพื่อให้เกิด การลี้ม “สยามเก่า” และสร้าง “ไทยใหม่” ผ่านโครงการรัฐนิยมต่าง ๆ ตลอดจนตัดความเชื่อมโยงกับการรับรู้เกี่ยวสถาบันพระมหากษัตริย์ที่แฝงอยู่ในความเป็นสยาม ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา การแต่งกาย สถาปัตยกรรม รูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ตลอดจนเสริมบารมีของตนเองให้ทัดเทียมกับสถาบันพระมหากษัตริย์ (มานิตย์ นวลละอ (มนฤตย์พล อรุณบุญนวลชาติ), 2540) การเปลี่ยนชื่อประเทศจึงนับว่าเป็นก้าวแรกของการเปลี่ยนการรับรู้ของประชาชนถึงยุคใหม่ เมื่อเปลี่ยนชื่อประเทศใหม่ก็ต้องเปลี่ยนเนื้อร้องเพลงชาติใหม่

ความหมายของคำว่าประชารัฐที่ปรากฏขึ้นในการเปลี่ยนคำร้องเพลงชาติเมื่อ 10 ธันวาคม 2482 นั้นเป็นคำที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม บัญญัติขึ้นแทนที่คำว่า “ประชาธิปไตย” ที่หลวงสารานุประพันธ์แต่งไว้ แต่จอมพล ป.พิบูลสงครามก็ได้กล่าวไว้ว่าความหมายของมันคืออะไร ซึ่งแตกต่างจากการปรากฏขึ้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่หมายความว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน และการปรากฏขึ้นในรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่มีการให้ความหมายไว้อย่างกว้างขวาง ดังนั้นความหมายของประชารัฐในทัศนะของจอมพล ป.พิบูลสงคราม จะหมายถึงอะไรนั้นจึงต้องทำการประกอบสร้างขึ้นจากบริบทแวดล้อมทางการเมืองต่าง ๆ ที่จอมพล ป.พิบูลสงครามได้สร้างขึ้น

เมื่อศึกษานโยบายทางการเมืองต่าง ๆ ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอดอุดมการณ์ชาตินิยม การให้ความสำคัญกับประชาชน เน้นความเป็นสมัยใหม่ของประเทศ ลดความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ยกเลิกประเพณีที่เชื่อมโยงกับการเสริมบารมีของสถาบันพระมหากษัตริย์ไม่สนับสนุนให้ติดพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประกอบกับการส่งเสริมบารมีของตนเองในรูปแบบต่าง ๆ จึงประกอบสร้างให้ “ประชารัฐ” หมายถึง ประเทศชาติ บ้านเมืองนี้เป็นของประชาชนไม่ใช่ของพวกเจ้า ซึ่งพ้องกับคำประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ที่กล่าวว่า “ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่า ประเทศเรานี้เป็นประเทศของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎรเป็นผู้ช่วยกันกู้ให้ประเทศมีอิสรภาพพ้นมือจากข้าศึก พวกเจ้ามีแต่จะซุบมือเปิบ...” (ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, 2527, หน้า 7) และในเนื้อร้องเพลงชาติยังไม่มีกรกล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์เลย แต่ได้มีการใช้คำว่า “ประชารัฐ” แทน ซึ่งแสดงถึงการให้ความสำคัญกับราษฎรสามัญชนที่เป็นหลักใหญ่ของชาติหรือรัฐ (มานิตย์ นวลละออ (มนฤตย์พล อรุณบุญนวลชาติ), 2540, หน้า 100) การประกอบสร้างความหมายของประชารัฐตามความหมายนี้จึงพ้องกับอุดมการณ์ของการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่สะท้อนผ่านเพลงชาติ โดยสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล (2547) ได้กล่าวว่า

“เช่นเดียวกับชื่อ “ประเทศไทย” เพลงชาติปัจจุบันเป็นผลผลิตของอุดมการณ์แบบชาตินิยม (Racism) ของกลุ่มหลวงพิบูลสงคราม-หลวงวิจิตรวาทการ แม้ว่าทุกวันนี้คงไม่มีใครเข้าใจประโยคแรกสุดของเพลงนี้ในความหมายเดิมที่ถูกแต่งขึ้นมาแล้ว...อันที่จริง ยิ่งกว่าชื่อประเทศไทย เพลงชาติในปัจจุบันยังกล่าวได้ว่าเป็นมรดกของ 2475

โดยตรงด้วย ไม่เพียงเพราะทำนองเป็น 1 ในสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นตั้งแต่วันแรก ๆ ของการปฏิวัติเท่านั้น แต่เพราะเนื้อร้องที่ไม่กล่าวถึงกษัตริย์เลย (ตั้งแต่ฉบับแรกสุดของขุนวิจิตรมาตราถึงฉบับปัจจุบันของหลวงสารานุประพันธ์) ในบรรดาสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจาก 2475 ที่ถูกสละทิ้งลงไป ตั้งแต่วันชาติ (เปลี่ยนวัน) วันรัฐธรรมนูญ (ลดความสำคัญ) ไปจนถึงประเพณีต่าง ๆ เกี่ยวกับราชสำนัก (เรือพื้นใหม่) มีสิ่งนี้ที่สละทิ้ง “มองข้ามไป” และแม้จะมีการพูดกันในแวดวงราชการจนทุกวันนี้ ถึงการที่เพลงชาติยังขาดการกล่าวถึงสถาบันกษัตริย์ “มรดก” นี้ของ 2475 ก็ยังคงอยู่ แนนอน ปัจจุบันคนส่วนใหญ่ดูเหมือนจะ “มองข้าม” เรื่องนี้เช่นกัน ซึ่งสะท้อนความอ่อนแอของ “มรดก” นี้เอง...”

ต่อมาเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม หมดอำนาจ วาทกรรมประชารัฐก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้อีกจนกระทั่งวิกฤตพฤษภาทมิฬ และวิกฤตต้มยำกุ้ง ที่ส่งผลให้เกิดกระแสการปฏิรูปการเมืองและระบบราชการ และไม่ได้ถูกกล่าวขานอีกจนกระทั่งพลเอกประยุทธ์นำมาใช้อีกครั้งหนึ่งในความหมายว่าเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม หรือทุกภาคส่วน ทุกวิกฤตการณ์ทางการเมืองมักจะมีการนำวาทกรรมประชารัฐมาใช้แต่การใช้ในปัจจุบันนี้ไม่สามารถสื่อสารถึงอุดมการณ์ใดได้อย่างชัดเจน

การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำว่า “ประชารัฐ” มีลักษณะที่กลับหัวกลับหางอย่างน่าประหลาด เพราะมันเกิดขึ้นมาเพื่ออุดมการณ์ชาตินิยม ที่ไม่ให้ความสำคัญแก่สถาบันกษัตริย์ และมีความหมายที่บ่งชี้ว่าบ้านเมืองนี้เป็นของประชาชนสามัญ (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2547) แต่ในปัจจุบัน มันกลับเป็นคำที่ถูกผูกกับหลายอุดมการณ์ซึ่งหนึ่งในนั้นคือชาตินิยมที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลาง และถูกตีความหมายใหม่เป็นแค่เพียงภาครัฐกับภาคประชาชน ซึ่งตัดเอานัยยะแห่งความเท่าเทียมกันจากอุดมการณ์ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองออกไปจนหมดสิ้น และเมื่อมันเป็นวาทกรรมทางการเมืองที่คุ้นหูซึ่งสามารถตีความต่อไปได้เรื่อย ๆ คำว่า “ประชารัฐ” ก็พร้อมที่จะปรากฏตัวในวิกฤตการณ์ทางการเมืองครั้งต่อไป ซึ่งอาจมีความหมายที่พิสดารกว่าเดิมก็เป็นได้

เมื่อกล่าวถึงวาทกรรมประชารัฐโดยใช้แนวทางวงศาวทยา ก็พบว่าวาทกรรมประชารัฐได้ก่อตัวขึ้นจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองและถูกนำไปใช้ในการแก้ไขวิกฤตการณ์ต่าง ๆ โดยมีความหมาย อุดมการณ์ และรูปแบบการเผยตัวที่แตกต่างกัน

ด้วยเหตุที่มันถูกสร้างให้ปรากฏอยู่ในเพลงชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากอุดมการณ์ชาตินิยมได้ ดังนั้นเมื่อชาติสิ้นคลอน คำ ๆ นี้ก็จะถูกยกขึ้นมาใช้ และเมื่อถูกกล่าวในแต่ละครั้งความหมายของมันก็จะเปลี่ยนไป อุดมการณ์ที่มันถูกนำไปใช้ก็เปลี่ยนไปตามแต่ทัศนคติของผู้มีอำนาจในขณะนั้น

ดังจะเห็นได้จากภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะราษฎรพยายามสถาปนาระบอบรัฐธรรมนูญนิยม แต่กลับเผชิญหน้ากับวิกฤตต่าง ๆ ตั้งแต่กรณีเค้าโครงเศรษฐกิจ จนถึงกบฏบวรเดช ผู้นำในขณะนั้นจึงตัดสินใจสถาปนาอุดมการณ์ชาตินิยมที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในยุโรป การสถาปนาอุดมการณ์ใหม่ได้กระทำผ่านโครงการรัฐนิยมต่าง ๆ ซึ่งโครงการเหล่านั้นเรียกได้ว่าเป็นภาคปฏิบัติการของวาทกรรม เพื่อที่จะสนับสนุนความชอบธรรมของอุดมการณ์ใหม่ และเป็นการทำให้อุดมการณ์เก่าขาดความชอบธรรม วาทกรรมประชารัฐจึงเผยตัวออกมาในรูปคำร้องของเพลงชาติ ซึ่งสะท้อนความหมายว่า ชาตินี้ บ้านเมืองนี้เป็นของราษฎรสามัญ ซึ่งพ้องกับอุดมการณ์ในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตามคำประกาศคณะราษฎร ฉบับแรก เมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 หรือภายหลังวิกฤตพฤษภาทมิฬ เมื่อปี พ.ศ. 2535 สังคมเกิดความไม่ไว้วางใจต่อการสืบทอดอำนาจของกองทัพ จึงเกิดการรณรงค์ให้นายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้ง และส่งผลให้เกิดการปฏิรูปการเมืองขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ก็เกิดวิกฤตการเงินขึ้นอีกครั้ง จากเหตุการณ์ทั้งสองทำให้ภาคประชาชนเสื่อมศรัทธาในภาครัฐ จึงเกิดแรงสนับสนุนให้เกิดการปฏิรูปในวงกว้าง อุดมการณ์ที่จะแก้ไขความไร้น้ำยาของภาครัฐก็คืออุดมการณ์ธรรมาภิบาล ซึ่งภาคปฏิบัติการของอุดมการณ์แสดงออกมาผ่านการปฏิรูปด้านต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เกิดองค์กรอิสระที่คอยตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ฯลฯ ซึ่งวาทกรรมประชารัฐก็ได้เผยตัวขึ้นอีกครั้ง โดยปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 โดยมีความหมายว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน ซึ่งระบุความมุ่งหมายไว้ว่าเป็นส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีซึ่งเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

การถือกำเนิดของพรรคไทยรักไทยที่ใช้นโยบายประชานิยมอย่างเข้มข้น ทำให้ประชาชนจำนวนมากเกิดความนิยมชมชอบจนพรรคได้อำนาจความชอบธรรมของจำนวนเสียงที่ได้รับในการใช้อำนาจโดยมิชอบ กลไกการตรวจสอบเป็นอัมพาต ประชนเริ่มแบ่งเป็นฝักฝ่าย เกิดการตั้งสถาบันพระมหากษัตริย์เข้ามาในความขัดแย้ง ระบอบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขที่ต้องดำรงอยู่เหนือความขัดแย้งจึงถูกท้าทาย เกิดการปิดล้อมส่วนราชการ บ้านเมืองไม่สามารถบริหารงานได้ตามปกติ ผู้มีอำนาจจึงทำการรัฐประหารและเลือกที่จะชำระไว้ซึ่งอุดมการณ์เดิม ในการชำระและส่งเสริมอุดมการณ์ที่ถูกท้าทายนั้น พลเอกประยุทธ์เลือกที่จะใช้ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมต่าง ๆ เช่น การปรับทัศนคติ การสื่อสารทำความเข้าใจกับประชาชนถึงความสำคัญของสถาบัน ส่งเสริมโครงการพระราชดำริต่าง ๆ แต่การเผยแพร่ของวาทกรรมประชารัฐในครั้งนี้นี้มีความหลากหลายกว่าครั้งที่ผ่านมา เพราะความหมายที่พลเอกประยุทธ์ให้ไว้ในรายการคืนความสุข กับความหมายที่ผูกติดกับโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลนั้นมีความย้อนแย้ง

ในความหมายของพลเอกประยุทธ์ พิจารณาได้ว่าเป็นความพยายามสร้างความสามัคคีและส่งเสริมเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นไปตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข แต่ความหมายที่ถูกผูกติดกับโครงการต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นเพียงการใช้คำมงคลเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง

จากการศึกษาด้วยแนวทางวงศาวิทยาที่มีทรรศนะว่าความรู้ ความจริงนั้นไม่มีสารัตถะ แก่นแท้ตายตัว และมีการวิวัฒนาการไม่เป็นเส้นตรงต่อเนื่องจึงพบว่า การเผยแพร่ของวาทกรรมประชารัฐที่เกิดขึ้นภายหลังวิกฤตการณ์ทางการเมืองในแต่ละครั้งจะมีการตีความ ให้ความหมายที่เปลี่ยนไปเพื่อให้สอดคล้องรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากชาตินิยม สุ่อรรถมาภิบาล และการสร้างความสามัคคี จากจุดเริ่มต้นเพื่อสื่อถึงความสำคัญของราษฎรสามัญ มาสู่การส่งเสริมสถาบันกษัตริย์ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การใช้วาทกรรมประชารัฐที่มากเกินไปก็ทำให้ความหมายของมันเกิดความสับสนในที่สุด

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การใช้วาทกรรมทางการเมืองอย่างรอบคอบ

การใช้วาทกรรมทางการเมืองที่มีลักษณะเป็นคำเปิดที่ไปผูกกับความป็นนามธรรมสูงสามารถสร้างความสับสนต่อความหมายอันนำมาซึ่งปัญหาในการสื่อปลุกถ่ายอุดมการณ์ของผู้ใช้ถ้าผู้ใช้ไม่ได้มีความรอบคอบชัดเจน การใช้คำ ๆ หนึ่งเข้าเชื่อมโยงกับโครงการต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมย่อมหมายถึงการทำให้คำ ๆ นั้นมีความหมายที่เป็นนามธรรมนั้นชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการปลุกฝังอุดมการณ์ทาง

การเมืองโดยวลีหรือคำศัพท์ผ่านโครงการต่าง ๆ จึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวังรอบคอบ

คำว่า “ประชารัฐ” ที่ถือกำเนิดมาด้วยการสื่อถึงความหมายที่ว่า ประเทศนี้บ้านเมืองนี้เป็นของราษฎรสามัญ (อันสะท้อนถึงคำประกาศเมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475) ด้วยความที่มันเป็นวาทกรรมทางการเมืองที่เป็นนามธรรม ความหมายของมันจึงถูกแสดงออกผ่านโครงการชาตินิยมต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมอันเป็นรูปธรรมนั้นทำให้การตีความ การบ่งชี้ความหมายของ “ประชารัฐ” เป็นไปได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากจอมพล ป. พิบูลสงครามได้หมดอำนาจลง การผลิตซ้ำของสภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม (พิธีกรรม) ต่าง ๆ ที่ห้อมล้อม “ประชารัฐ” ได้สะดุดหยุดลงพร้อมกับการเกิดขึ้นของอุดมการณ์ใหม่ ความหมายของ “ประชารัฐ” จึงกลับสู่สภาพแห่งความเป็นนามธรรมอีกครั้ง แต่ด้วยความที่มันผูกติดกับเพลงชาติที่ถูกบรรเลงจนติดหูมหาชนและเพลงชาติเป็นสิ่งที่ผูกติดกับอุดมการณ์ชาตินิยมอย่างไม่ต้องสงสัย จึงเป็นคำที่ย่อมจะถูกนำไปใช้อีกครั้งหนึ่ง

นับเป็นเรื่องปรกติของวาทกรรมทางการเมืองที่จะต้องถูกตีความเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองของผู้มีอำนาจ แต่ปัญหาของวาทกรรมประชารัฐคือมันถูกรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ นำไปผูกติดกับโครงการอันหลากหลาย ซึ่งโครงการจำนวนมากได้ถูกรับรู้ว่าเป็นโครงการประชานิยม หลายโครงการเป็นโครงการหลวง หลายโครงการเป็นโครงการที่มาอยู่แต่ดั้งเดิม นอกจากนั้นยังไม่มีพิธีกรรมใดมารองรับความชัดเจนของความหมาย การกระทำดังกล่าวจึงทำให้ “ประชารัฐ” สื่อถึงสารพัดอุดมการณ์ที่มีความย้อนแย้งซึ่งกันและกัน รัฐบาลควรที่จะสงวนคำ ๆ นี้ไว้กับโครงการใดโครงการหนึ่งที่ได้เคยให้ความหมายไว้มากกว่าทำการผูกติดกับสารพัดโครงการ

2. การตีความ “ประชารัฐ” ที่สร้างสรรค์

การที่ “ประชารัฐ” ถูกตีความหมายให้เป็นเพียง “ภาครัฐและภาคประชาชน” นั้นคงจะเป็นการตีความที่แตกแยกเป็นสองกลุ่มระหว่างพวกที่สังกัดภาคราชการกับไม่สังกัดราชการ ไม่ทรงพลังเหมือนความหมายดั้งเดิมที่สื่อถึง ประเทศนี้ บ้านเมืองนี้เป็นของราษฎรสามัญ หรือชาวไทยร่วมมือกันสร้างบ้านเมืองขึ้น เพราะความหมายนี้สื่อถึงการให้เกิดความสามัคคีขึ้นในชาติ เป็นอันหนึ่งอันเดียวมากกว่าความเป็น “ภาครัฐ” และ “ภาคประชาชน” ภาครัฐจึงกลายเป็นรัฐบาล ภาคราชการ องค์กรที่เป็นของรัฐ ซึ่งองคาพยพทั้งหลายนี้ล้วนเป็นสิ่งสมมุติ ตัวมันเองไม่สามารถดำเนินการอะไรได้เพราะ

มันต้องการคนหรือประชาชนซึ่งจะต้องถูกเปลี่ยนให้เป็น “เจ้าหน้าที่ภาครัฐ” จาก “ประชาชน” ถูกเปลี่ยนเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐเพื่อมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนที่มีได้ถูกเปลี่ยนเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐ การตีความในลักษณะดังกล่าวจึงนับเป็นความย้อนแย้ง เพราะเจ้าหน้าที่ภาครัฐนั้นก็คือประชาชนนั่นเอง เป็นการตีความที่ละเอียดมนโตนเรื่อง “บ้านเมือง” เพราะรัฐนั้นหมายความว่าบ้านเมือง แต่คำว่า รัฐบาล นั้นเป็นเพียงหน่วยหนึ่งที่ทำหน้าที่บริหารประเทศเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันมีองค์กรรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่รัฐ หรือองค์กรที่มีลักษณะกึ่งราชการ แต่ก็ทำหน้าที่บริการภาคประชาชนเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

จากใจนายกรัฐมนตรื. (2559, 15 พฤษภาคม). *จดหมายข่าวรัฐบาล*

เพื่อประชาชน, หน้า 2.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *สัญญาวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม*

กับการศึกษารัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

ธงชัย วินิจจะกุล. (2534). *วิธีศึกษาประวัติศาสตร์แบบวงศาวิทยา (Genealogy):*

รายงานโครงการวิจัยเสริมหลักสูตรคณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ม.ป.ท.

ประจักษ์ ก้องกีรติ และวีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร. (2561). *ระบอบประยุทธ์*

การสร้างรัฐทหาร และทุนนิยมแบบช่วงชั้น. *ฟ้าเดียวกัน*, 16(2), หน้า 30-35.

ประเสริฐ ฐ นคร. (2548, 17 มิถุนายน). *ราชบัณฑิตอธิบาย “ทักษิณ”*

ประชารัฐในเพลงชาติถูกต้อง. สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 จาก

<https://mgronline.com/qol/detail/9480000080969>

ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์. (2527). *รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี*

(2475-2517). กรุงเทพฯ: ช. ชุมชุมช่าง

มานิตย์ นวลละออ (มนฤตย์พล อรุณบุญนวลชาติ). (2540). *การเมืองไทย*

ยุคสัญลักษณ์รัฐไทย. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองรัตน์พรินติ้ง.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2547). *ความเป็นมาของเพลงชาติไทยปัจจุบัน*.

วารสารธรรมศาสตร์, 27(1), หน้า 2-102.

สามชาย ศรีสันต์. (2561). *ว่าด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์*

(*On critical discourse analysis*). กรุงเทพฯ: สมมติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2540). *แผนพัฒนา*

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพฯ:

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.